

langer liet negeren, hadden hem in een impasse gebracht. Er moest een buitendeur gevonden worden, er moest meer lucht in de poëzie. De gedichten hoefden niet langer “onbesmet” te blijven door het extreem linkse engagement dat Ducal op andere fora uitte. De mogelijkheden en tekortkomingen van de poëzie en van de dichter/geëngageerde burger werden voortaan afgetast in de poëzie zelf.

In de eerste reeksen van *De buitendeur* geldt de hardheid de ouders, de afkomst. Hoewel Ducal een grote evolutie heeft doorgemaakt in zijn (meta)poëzie, is zijn oeuvre bijzonder coherent en sluit zijn jongste bundel aan bij zijn vroegere werk. In *De hertog en ik* (1989) en *Moedertaal* (1994) werd al ingezoomd op de vader en de moeder. Daar waren kritische geluiden te horen, maar in de nieuwe gedichten klinkt alles pijnlijker. Het volstaat ‘Begin’ uit *Moedertaal* naast ‘Ongewenst’ uit *De buitendeur* te leggen om dat te merken. In het eerste gedicht probeert de spreekstem zich de vrijpartij waarvan hij het resultaat is voor te stellen; het begint met “Hoe werd ik begonnen die nacht? / In welke schuwe, onzegbare woorden?” en eindigt met de hamvraag: “Kwam ik uit liefde? // Of door een godsdienst bedacht?” Alleen al de titel ‘Ongewenst’ lijkt daarop een antwoord; over de bevalling luidt het:

Als het gejammer van *god, lieve god*
zweeg, hing in de kamer een stilte, koud
als haar oog

Ook het feit dat het ouderpaar in de reeksen ‘Met zeven aan tafel’ en ‘Te laag voor het licht’ zo angstaanjagend is voor het kind, heeft met de godsdienst te maken, en algemener met het Vlaams-katholieke plattelandsmilieu waarin, als het om echt belangrijke zaken als emoties gaat, een drukkende stilte heerst. Zoals in ‘Op het land 2’:

Op het land is de spraak dicht gebleven.
Dode plassen weerspiegelen dood licht.
Het brood wordt met koude hand aangesneden.
In iedere borstholte ligt het gewicht

van het niet gedeelde, versteende woord.
Een slijkspoor kan zomaar beginnen

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2014/3.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **WEG VAN DE BODEM, WEG VAN HET BLOED.
“DE BUITENDEUR” VAN CHARLES DUCAL**

De buitendeur is een van de beste bundels die ik van Charles Ducal heb gelezen; het is ook een van de hardste. Die hardheid is niet nieuw. Ducals debuut *Het huwelijk* (1987) was al het genadeloze verhaal van een driehoeksverhouding tussen een man, zijn vrouw en zijn muze. Het was wel duidelijk van wie de verheven kunstenaar het meest hield. De ik-figuur zou het wilde plan van het hoofdpersonage uit het gelijknamige gedicht van Elsschot hebben uitgevoerd; hij zou het huis in brand hebben gestoken als hij niet in het midden ervan zijn ivoren toren had gebouwd en hij er geen sport van had gemaakt van daarboven te spuwen op de banale realiteit die belichaamd werd door de echtgenote.

Met dezelfde genadeloosheid spuwde de dichtersfiguur een decennium later in het eigen gezicht. Zijn te lange retraite in de wereld van de verbeelding, zijn verslaving aan spiegel en applaus, en de roep van de buitenwereld-in-nood die zich niet

en loopt achter deuren en blinden voort,
kruisverhoor in onomstotelijke stilte.

Het boek op de mantel ligt opengeslagen.
De zoldering is te laag voor het licht.
Het zwijgen is nu nog moeilijk te dragen,
maar het kind wordt met vrucht onderricht.

Geen wonder dat dat kind in het gedicht 'Heemkunde' – met een echo van de 'ABN'-gedichten uit *Moedertaal* – “het hoofd / losgeknoopt als een ballon [...] gaat vliegen, // weg van wat zwijgt en broedt, op zoek / naar beweging, wereld en liefde, / weg van de bodem, weg van het bloed.”

Belangrijker dan in het vroege werk is hier de wraak. In de cyclus 'Alzheimer' wordt de demente vader beschreven; het is een schrijnend portret in de kleuren van pis en kak. De inmiddels volwassen ik-figuur kent geen medelijden: “Zijn hersens zijn weerloos, ik heb nu de macht / hem naar mijn beeld en gelijkenis te vormen: / braaf kind, bang hart.” En hoe plichtsbewust hij de zorg ook op zich neemt, hij deinst niet terug voor een wrede frats: “Ik was zijn billen, help hem / uit bed, reik zijn tanden aan. / Zijn die wel van mij? vraagt hij. // Nee, zeg ik, maar gebruik ze maar.” In het slotgedicht van de reeks 'Geen moeder, geen vader' blijkt echter dat de vader ook na zijn dood de enige is die zijn zoon een gevoel van veiligheid kan bieden. De ik is dan wel verlost van zijn kwelduivels, de nieuwe vrijheid lijkt even beangstigend.

Vele zelfbewuste verzen uit *De buitendeur* hadden uit *Naar de aarde* (1998) kunnen komen, of uit een andere, recentere bundel waarin de houding van de verheven kunstenaar kritisch onder de loep gehouden wordt en het gedicht gefouilleerd wordt “als een verdacht element”, zoals het luidt in *In inkt gewassen* (2006). De centraal geplaatste metapoëtische titelreeks is een scharnier, een overgang naar het geëngageerde tweede deel van de bundel, waar Ducal concreter wordt dan ooit tevoren.

De reekstitel 'Na Auschwitz' verwijst naar een uitspraak van cultuurfilosoof Theodor W. Adorno (1903-1969), die stelde dat het na Auschwitz barbaars was nog een gedicht te schrijven, nog traditionele lyriek te produceren. Ongetwijfeld een prikkelende uitspraak voor Ducal, groot liefhebber van Brecht, die in de duistere tijden over duistere

tijden schreef. 'Na Auschwitz' is, veel meer dan door Adorno, geïnspireerd door een boek van Ilan Pappé, een Israëliësch historicus, over Palestina. In het tweedelige gedicht 'Ergens in Polen' herdenkt Ducal de slachtoffers van WOII, maar in 'Na Auschwitz' legt hij een verband tussen de Holocaust en de Nakba in 1948, waarbij de Israëliërs de daders waren en zij Palestijnse dorpen en steden uitmoordden.

Er is meer gruwel in de reeks 'Een schitterend land'. Die voert de lezer terug naar het Belgische koloniale verleden, naar Congo, dat niet het minst schitterend was door het voorradige goud. De reeks is één lange aanval op de “beschaving” die wij naar de *negerkes* brachten:

De grootste plaag is de beschaving,
groter dan een wolk sprinkhanen,
het regenen van vuur, de honger in het oog
van kindsoldaten, de dictatuur
van de beschaving is de grootste plaag.
Zij steekt haar vinger in de grond
en proeft onder het vet de vettere lagen.
Zij zegt: de toekomst is mijn vondst,

ik heb ze hier geborgen tot ze woord
werd, schoongepreut en rijp genoeg
om er in juiste stemming voor te zorgen.
Zij komt, met recht en met een televisieploeg

die ons verbeeldt als pasgeborenen onder de lamp
van deze taal. *Il faut souffrir pour être blanc.*
Waar zij eet ontstaat een put.
En er heerst voorspoed, vrede en geluk.

En ieder woord is stuk.

Aan het begin van een gedicht dat een afscheidsrede is tot Patrice Lumumba wordt verwezen naar het lied 'Tim' van Wim De Craene: “Tot hier hebben wij je gedragen, Patrice, / van hier af moet je gaan.” Aan het eind wordt gezinspeeld op Lumumba's trotse houding bij de overdracht van de onafhankelijkheid op 30 juni 1960 en slaat de goede raad om in een dreigement:

Draag zorg
voor het spoor en de wegen,

onderhoud ieder ziekenhuis, elke school,
die de beschaving je land heeft gegeven.
En leg jezelf nooit als een stro op de weg
vanwaar met volle buiken de vliegtuigen stijgen.

En komt er bezoek, loop dan niet zo kaarsrecht.
Het recht van de sterkste gaat over lijken.

De rest van het verhaal is welbekend: Lumumba is vermoord, met medeweten van de Belgische machtskringen.

De buitendeur is een goed gecomponeerd geheel, en vele gedichten hebben de strakke muzikaliteit en versschikking die Ducal het best afgaan. Met deze bundel bewijst hij opnieuw dat hij een van de belangrijkste Vlaamse dichters van vandaag is.

ANNELEEN DE COUX

CHARLES DUCAL, *De buitendeur*, Houtekiet / AtlasContact,
Antwerpen / Amsterdam, 2014, 64 p.
